

LEYLA ƏHMƏDOVA

BAAU

geybullaveva.levla@gmail.com

C.Q.BAYRONUN “QABİL” DRAMINDA İSTİFADƏ OLUNMUŞ DİNİ MOTİVLƏR

Açar sözlər: Motiv, “Qabil” əsəri, din, qurbanvermə, dua

Ключевые слова: Мотив, работа "Каин", религия, жертва, молитва

Key words: Motif, work "Cain", religion, sacrifice, pray

İngilis ədəbiyyatında romantizm cərəyanının ən məşhur nümayəndəsi C.Q.Bayronun 1821-ci ildə qələmə aldığı “Qabil” əsəri onun yaradıcılığında tənqidlərə məruz qalan əsərlərdən biridir. Beləki, yazıçı əsəri dini və mifoloji mətnlərdən hamıya məlum olan Habil-Qabil mözusu əsasında yazmışdır. Əsərin bəzi hissələrində anti-din fikirlər olduğundan əsər daim tənqid olunmuş, hətta ziddiyyətli dini fikirlərinə görə ədib bəzən ateist adlandırılmışdır. Dini mənbə əsasında yazılsa da, əsərdə əsas mövzu insanları fikir və əqidə azadlığına səsləyişdir. Bayronun üsyankar ruhu burada Qabil obrazı olaraq qarşımıza çıxır. “Qabil” dramını oxuyarkən bir çox dini və mifoloji motivlərlə rastlaşırıq. Bu işə təbiidir. Çünki əsər demək olar ki, tamamilə Tövrat əsasında yazılıb. Məqalədə “Qabil” əsərində yer alan dini motivlər və onların qaynaqları ilə yanaşı ədəbiyyatda motiv anlayışı da araşdırılmış, əsərlərdə istifadə olunan motiv termininə aydınlıq gətirilmişdir.

Ədəbiyyat sahəsində ən çox işlədilən terminlərdən biri də “motiv” sözüdür. Bu anlayışla biz yalnız ədəbi sahədə deyil, incəsənətin bir çox bölmələrində (rəssamlıq, xalçaçılıq və s) rast gəlirik. Bəs motiv nədir? Ədəbi dövriyyədə hansı məqsədlə istifadə olunur? Motiv fransızca “moveo”-hərəkət edirəm sözündən əmələ gəlmişdir. Motivə verilən təriflərdən bir neçəsinə nəzər yetirək: Motiv ədəbi mətnin sabit məzmun komponenti, süjet inkişafının ən sadə vahididir. İstənilən süjet bir-biri ilə sıx əlaqəli motivlər qarışığıdır. Eyni motiv müxtəlif süjetlərin əsasında dura və fərqli həllini tapa bilər. Bədii mətnin komponentlərindən biri kimi motivlər dünya xaqalarının istər mifoloji, istərsə də yazılı ədəbiyyatında əks olunur. Motiv müəllifin bir və ya bir neçə əsəri çərçivəsində və ya onun bütün yaradıcılığı kontekstində, eləcə də, müəyyən dövr ədəbiyyatı kontekstində müəyyənləşdirilə bilər [bax: 12].

Motivlərin əksər qismi mifik təfəkkürdə meydana gəlir, daha sonra folklorda və yazılı ədəbiyyatda öz əksini tapır. Motivlər yazıçılar tərəfindən əsərlərdə bilərəkdən hadisələrə yön vermək məqsədi ilə istifadə olunur.

Bəzən isə bu motivlər yazar tərəfindən bilərəkdən seçilmir və tamamilə təsadüfi xarakter daşıyır. Çünki bir çox motiv təhtəlsüzürümüzə mifik təxəyyülün daşıyıcısıdır. Yalnız bədii nümunə oxunan zaman məlumatlı oxucu tərəfindən motivlər aşkarlana bilər. Dini və mifoloji motivlərdən istifadə ədəbiyyatda daha çox postmodernist yazıçılara xas əsas cəhətlərdən biridir. “Motiv ədəbiyyatda və ya folklorda yenilənən bir mövzu, xarakter və ya söz qəlibidir. Eyni motivdə bir neçə əsərdə hətta yazıçıların yaradıcılığının ümumi mövzusunda rast gəlmək mümkündür məs, sənətin ölümsüzlüyü motivi Şekspir və Kits kimi yazıçıların əsərlərində başlıca motivdir” [4, 61]. Məndə motivlər hər zaman işin əsas ideyası ilə əlaqəli olmalı və hər zaman müəllifin oxucuya çatdırmaq istədiyi mesajı gücləndirməlidir. Bəzən əsərlərdəki motiv və simvol elementləri qarışdırılır. Məndəki simvollar eyni ilə gündəlik həyatımızda qarşılaşdığımız simvollara bənzəyir və ilk baxışda oxucuya nəyi işarə etdiyi müəyyən olunur. Bir element əsərdə yalnız bir səhnədə işlənirsə deməli bu simvoldur, lakin simvolla əsərdə bir neçə yerdə rastlaşırıqsa deməli bunun motiv olma ehtimalı daha çoxdur [bax: 13]. Məsələn, “Qabil” əsərində dua, qurban, məhrab elementləri bir neçə yerdə qarşımıza çıxdığından zənnimizcə onlar dini motiv kimi qiymətləndirilə bilər. Və yaxud qardaş ölümü səhnəsi Bayronun “Şərq poemaları” silsiləsindən bir neçə əsərdə qarşımıza çıxır. Deməli, qardaş ölümü motivi Bayronun işlədiyi əsas motivlərdən biridir.

Veselovski motiv və mövzu anlayışlarının bir-birindən fərqləndirməyi əsas məsələ kimi vurğulayırdı. Onun fikrincə motivlər birləşərək mövzunu əmələ gətirir. Mövzular dəyişkən xarakterə malikdir. Veselovskiyə görə motivlər əsərdə mövzudan da ön planda dayanır [bax: 11, 21-23]. V.Propp isə qeyd edir ki, motivlər folklor və mifik düşüncə ilə sırf bağlı bir məhfumdur. Müəyyən folklor qaynağı olmadığı halda, hər hansı bir motivi tətqiq edən tətqiqatçı özünü bu yolda azmış hiss edər [bax: 12, 25].

Demək olar ki, bədii ədəbiyyatda dini motivlər əsərlərdə ya birbaşa, ya da dolay yolla öz əksini tapır. Elə mətnlər ola bilər ki, bu motivlər burada açıq başa düşülür, eləsi də olur ki, əsərin alt qatında gizli şəkildə yer alır. Səlim Babullaoğlu dini motiv anlayışını belə izah edir : “ Bədii məndə dini motiv dedikdə müəllifi həmin o məsələləri yazmağa təhrik edən, sövq edən qayə ilə yanaşı fabula ilə paralellik də anlaşılmalıdır. Dini motiv kimi iki qardaş , biri digərini məhv etmiş iki qardaş yaxud sadəcə iki insan haqqında bir romanı misal göstərmək olar. Hər belə hadisə Habil-Qabil əhvalatının bu və ya digər fərqlə təkrarıdır. Habil və Qabil həm insan , həm də iki qardaşdır yəni dində iki insanın və bütün insanların qardaş olma mesajı var ” [14]. Bütün bunlardan belə bir nəticə çıxır ki, istənilən ədəbi nümunəni hər hansı bir motiv olmadan təsəvvür etmək mümkün deyil. Deməli, motiv əsərin hərəkətverici qüvvəsidir.

Bayron tərəfindən qələmə alınmış “Qabil” misretiyası “Tövrat”dan götürülmüş süjet əsasında qurulsada yazıcının bu hadisəyə ədəbi-bədii münasibəti özünəməxsus şəkildə əksini tapmışdır. Belə məqamlardan biri də Qabilin Habilin öldürməsi hadisəsi ilə bağlı idi. Qabil Habilin məhz mehrabda qurban verilmək üçün hazırlanan ocağın odunu vasitəsi ilə qətlə yetirmişdi. Bayron bununla insanlığa nə kimi mesaj vermək istəyirdi? Süjetin bu hissəsinin təhlillərə cəlb olunması bu məsələnin açılmasına birmənalı şəkildə xidmət edə bilər. “Qabil” əsərində başlıca dini motiv kimi Adəm və Həvvanın cənnətdən qovulmasını və Habil-Qabil hadisəsini qeyd edə bilərik. Tövratda (Yaradılış 3, Yaradılış 4) və Qurani-Kərimdə (Bəqərə surəsi 36-37 ayə, Maidə surəsi 27-32a yə) hər iki motivlə bağlı hissələr mövcuddur.

Öncəliklə qeyd etməliyik ki, Bayronun “Qabil” misteriyasında diqqət çəkən ən önəmli dini motivlərdən biri də müqəddəs ayinlərlə bağlıdır. Bu dini ayinlərin ən böyük elementi isə Habilin qurban vermək üçün hazırladığı mehrab, Tanrıya verilən qurban və duadır. “Qabil” əsərini məhz Tövratda (“Əhdi-ətiq”) əsaslanaraq yazan Bayron bu məqamları incəliyinə qədər ifadə etməyə çalışmışdır. Əsərdəki qurbanvermə ayininin icrasına münasibət tabe olma və imtina etmə şəklində təzahür olunmuşdur. Qabil və Habil münasibətlərində yazıçı bu ayinin bəşəriyyət üçün mahiyyətini itaətkarlıq və günahkarlıq kimi iki ziddiyətli qütblərdə təsvir edir. İtaətkar Habil və üsyankar Qabilin bu dini ayinə münasibəti Allahın bəşər övladının simasında dərkini özündə cəmləşdirir. Qabil dua etməkdən imtina edir və məbəddə qardaşını öldürür. Əslində bu məqamın fəlsəfi dərkini olduqca mürəkkəbdir və buna aydınlıq gətirməyin tək yolu yəhudi dinində mehrab (məbəd), qurbanvermə və duanın mahiyyətinə aydınlıq gətirməkdir.

“Qabil” dramında əsas dini motivlərdən biri qurbanvermə aktı ilə bağlıdır. Əsərində Qabilin dilindən qurban belə izah olunur:

“Qardaşım qoyun otarır və yerlərə öz nemətini yalnız ağır zəhmətlər sayəsində bizə əmr edənə gündə bir quzu kəsir, bacım ona dua oxuyur...” [3,184].

Qurbanvermə aktının ən əsas məqsədi qədim dini təfəkkürdə şəxsin yaxud toplumun Allahla əlaqəsinin qurulması idi. Qurbanvermənin geniş yayılması belə düşünməyə əsas verir ki, bu hal qədim sivilizasiyaların psixoloji tələbatını ödəməyə xidmət edirdi. Qurbanvermə məsələsi səmavi dinlərdə müqəddəs sayılan əsas ibadət növlərindən biridir. Qeyd etdiyimiz kimi, “Qabil” əsəri yəhudilərin dini kitabı “Tövrat” əsasında yazıldığına görə qurban anlayışının yəhudilikdə tutduğu mövqeyə nəzər yetirək. Müqəddəs kitabın “Misirdən çıxış” və “Lavililər” bölməsində yəhudilərin qurbankəsmə qayda-qanunları Tanrı tərəfindən onlara izah olunmuşdur.

Tövratda kəsilən heyvanın qanına toxunmaq, ondan istifadə qəti qadağan olunurdu: “11 Çünki can qandır. Mən onu qurbangah üçün təyin

etmişəm ki, onunla canınız üçün kəffarə verəsiniz; yalnız qan kəffarə ola bilər, çünki can qandadır. 12 Buna görə də mən İsrailoğullarına buyurmuşam ki, nə özləri nə də aralarında yaşayan yadelli qan yeməsin ” [9,194]. “Qabil” dramında isə Bayron insanlara haram buyurduğu qanın Allahın özünü sevdiyini vurğulayır :

“ Qabil. (mehrabın üzərindən götürdüyü alovlu odun parçası ilə Habilin gicgahından vurur) . Elə isə qoy bu da Allaha qurban olsun ! O qanı çox sevir ” [3,216].

“Yəhudilikdə qurban iki cür olur: 1. Həzrət Musanın (ə) şəriətində haram olmayan heyvanları kəsməklə yerinə yetirilən qanlı qurban; 2. Müxtəlif qida məhsulları, su və şərab kimi içkilərin təqdim edilməsi şəklində qansız qurban. Qurbanlar gündəlik, həftəlik, aylıq, mövsümlük və illik təqdim edilir. Gündəlik qurban hər gün səhər-axşam kəsilən bir yaşlı iki quzudan ibarətdir. Həftəlik qurban kimi isə səbt (altıncı) günündə yandırılaraq təqdim edilən şeylərlə yanaşı bir yaşlı iki erkək quzu kəsilir. Aylıq qurban niyyətilə hər qəməri ayın ilk günündə iki öküz, bir qoç, bir yaşlı tamam olan qüsuruz yeddi erkək quzu və günah üçün təqdim edilən “yeni ay bayramı qurbanı” adı verilən bir keçi kəsilir. İllik qurbanlar içində bayram günlərində təqdim edilən qurbanların özünəməxsus yeri vardır. Qeyd etmək lazımdır ki, Tövratda qurbanın təmiz və əti yeyilən heyvanlardan olması tələb edilir” [6,141].

Qurbanın qanlı və qansız olaraq iki qrupa bölünməsi “Qabil” əsərində də öz əksini tapmışdır. Əsərdən də görüldüyü kimi Qabil əkinçi, Habil isə çobandır. Habilin qurbanı qanlı, Qabilinki isə qansız qurban nümunəsidir.

Tövratda qurbanvermə “minha” yəni əta etmək mənasını daşıyır və qurbanvermənin iki forması mövcuddur. Ola (yandırma) və zevah –hərfi mənada dua. Qurban qurbangahda yandırılırdı [bax:8,555]. “Qabil” dramında qurbanlar “ola” yandırma üsulu ilə Tanrıya təqdim olunur: “Habilin mehrabı üzərində od parlaq bir alov sütunu şəklində qalxaraq göyə yüksəlir...” [3,215].

Habilin düzəltdiyi mehrabı qədim insanın ilk ibadətگاهی kimi səciyyələndirə bilərik. Çünki dua edərkən onun qarşısında diz çökür, qurbanını Tanrıya bu məkanda təqdim edirdi. Mehrab sözünün isə dilimizdə açıqlaması belədir : “Məscidlərin qiblə tərəfindəki divarında namaz qılarkən pişnamazın və onun ardınca başqa namaz qılanların üzlerini çevirdikləri öyuq yer” [2,302]. Dinlər formalaşdıqca dini ibadətlərin xüsusi yerlərdə icra olunması kimi vacibiyyətlər formalaşdı. Mehrabları yəhudi dinində məbədlər əvəz etdi. Qədim yəhudilikdə qurbanvermə aktı kompleks şəkildə yerinə yetirilirdi. Hər şeydən öncə bunun icrası üçün xüsusi məkan seçilirdi. Bu məkan məbəd idi. Öncə Qabil misteriyasında bu məqama aydınlıq gətirək:

“Qabil. Bu nədir?

Ada. Mehrabdır. Habil qoymuşdur. O səninlə birlikdə Allaha qurban vermək istəyir” [3,211]. Bütün dinlərin ayrılmaz fenomeni olan ibadətəin cammat halında icrası bir məbəddə gerçəkləşir. Bu səbəbdən din baxımından məbəd və ibadət anlayışları müqəddəs mətnlərin ayrılmaz bir ünsürüdür [bax: 5,9]. Deməli, qədim yəhudilərin kultu olan qurbanın icrası üçün xüsusi məbəddən istifadə olunurdu. Mehrabın qədim yəhudi təfəkküründə nə qədər müqəddəs olduğunu isbatlayan faktorlardan biri də əsərdə belə açıqlanır:

“Qabil. Sənin alçaq dualarında iştirak edən bu quzu qanına boyanmış mehrabı parçalayıb dağıtmaq istəyirəm.

Habil (onu saxlayaraq). Dinsiz sözlərinə imansız hərəkətlər artırma, mehrablara toxunma, bunlar böyük Yəhvanın sonsuz mərhəmətləri, hüdudsuz sevinclərlə dualanmışdır” [3,217]. İbtidai cəmiyyətdə Habilin düzətdiyi bu mehrabı daha sonralar meydana gələn səmavi dinlərin ibadətqahları olan məscidlərin, kilsələrin, sinaqoqların başlanğıc modeli kimi qiymətləndirə bilərik. Məbədlər qədim yəhudi dinində Tanrıya ibadətəin əsas məkanı sayılırdı. İbrahim, İsaq və Yaqub peyğəmbərin dönəmində ibadət əsasən qurban və duadan ibarət idi. Musanın dönəmində isə ibadət anlayışına və məkanına yeni ünsürlər əlavə olundu. Toplanma çadırları qurulur və din adamları burada cəmləşirdi. Daha sonra bu toplanma çadırları məbədlərlə əvəz olundu. Yəhudilikdə məbəd dedikdə ağla ilk olaraq Hz.Süleyman tərəfindən inşa olunan “Bet ha-mikdaş” məbədi gəlir. Yəhudi dininin və ibadətələrinin mərkəzi halına gəlmiş, məbəd ətrafında cərəyan edən mürəkkəb bir ibadət həyatı təşəkkül etmiş və qurbanın ancaq burada təqdim olunması düşüncəsi hakim olmuşdur. Məbədin yıxılması ilə başlayan məbəd sonrası dönəm yəhudi ibadət həyatında bir dönüm nöqtəsi olmuş, məbədin yerini Babil sürgünündən sonra insanların bir araya gələrək Tövrat oxuduqları sinaqoqlar almışdır [bax:1, 111-112].

“Qabil” misteriyasında dua ayininə bir neçə yerdə rast gəlirik. Əsərin girişində Adəmin belə bir duasının şahidi oluruq:

“Adəm. Ey ulu Tanrı, ey xalığı-hikmət! Ey bir əmri ilə qaranlıqları yarib dünyalar yaradan sonsuz ulu Tanrı! Səcdələr, şərəflər olsun sənə! Sübhün bu saf salamını qəbul et” [3,180]. Adəm peyğəmbərin bu duasında “Ey bir əmri ilə qaranlıqları yarib dünyalar yaradan sonsuz ulu Tanrı!” cümləsi bizə Qurani-Kərimdəki Ali-İmran suresinin 59-cu ayəsini xatırladır: “Şübhəsiz Allah qatında İsa da (İsanın atasız dünyaya gəlməsi) Adəm kimidir. Allah onu (Adəmi) torpaqdan yaratdı. Sonra ona : “(Bəşər) Ol !”- dedi, o da oldu” [7,56] . Digər bir dini nüans isə bu duanın məhs sübh tezdən təsvir edilməsidir. Çünki sübh çağı günün başlanğıcı olduğu üçün səmavi dinlərdə daha müqəddəs hesab olunur və inanılır ki günün bu saatında edilən dualar daha tez qəbul olunur. Əsərdə dua səhnəsi üç

məqamda təsvir olunur: 1. Əsərin girişində Adəm peyğəmbər və ailəsinin Tanrıya onlara bəxş etdiklərinə görə şükr edərək dua etməsi 2. Habil və Qabilin mehrabda qurban verməsi zamanı 3. Habilin ölümü zamanı Həvvanın Tanrıya duası.

Habilin öldüyünü gören Həvva ana onun qatilinə bəd dua edir, lənətlər yağdırır [3,219]. Bu dua səhnəsi digərlərindən fərqlənir. Çünki burada bəşər cəmiyyətində ilk olaraq övlad itirən Həvvanın ana fəryadı əks olunub.

Məbəddə dua etmənin elementlərindən biri də diz çökmək idi. Bu bəndənin həm Tanrı qarşısında öz kiçikliyinin dərkinə, həm də duanın daha səmimi olmasına şərait yaradırdı. Məbəddə Allah Qabilin ona əta etmək istədiyi qurbandan imtina edərkən Qabilin bağışlaması üçün Habil ona deyir:

“Habil (diz çökərək). Dua et qardaşım sən onu qəzəbləndirdin, bir bax o sənənin bütün meyvələrini dağıtdı” [3,215].

Huşə peyğəmbər isə insanları qurbanvermədən daha çox mərhəmətə, Allaha dərkə çağırırdı və ona dua etməyə çağırırdı [bax: 9,1201]. Burdan da belə qənaətə gəlirik ki, Allahla mənəvi bağın qurulması üçün duaya yönəlmək daha doğru sayılırdı. Peyğəmbərlər tərəfindən qurbankəsmədən daha çox mənəvi dəyərlərə üstünlük verilməsi qədim sivilizasiyalara xas olan xüsusiyyətlərdəndir və bu düşüncə Yaxın Şərqi tarixində mühüm rol oynamışdır.

Həz. İsanın özünü könüllü qurban verməsi dünyadakı günahları təmizləmək məqsədi daşıyırdı. Bu gün də xristianlıqda qurbanvermə məsələsi bir sirr olaraq qalır. İsa günahların yer üzündən təmizlənməsi üçün özünü qurban vermişdi. İnsanın özünü Allaha qurban verməsi qədim dövrlərdə mövcud olmuş Tanrıya insan qurban verilməsi aktı ilə bağlı ola bilərdimi?

“Qabil” misteriyasında son dərəcə maraqlı olan məqamlardan biri də məhz məbəddə Qabilin Habilini öldürməsi ilə bağlıdır. Bu akt məhz mehrabda baş verir. Özlüyündə bu bir qurbanvermə aktı kimi dəyərləndirilə bilərmi? Əsərə diqqət yetirək:

“Qabil. Əgər həyatını sevirənsə çəkil, yoxsa...”

Habil. Allah həyatımdan daha qiymətlidir.

Qabil (mehrabın üzərindən götürdüyü alovu odun parçası ilə Habilin gicgahından vurur). Elə isə qoy bu da Allaha qurban olsun! O, qanı çox sevir” [3,216]. Biz burda qurbanvermə aktının şahidi oluruq. Hadisə mehrabda baş verir. Qurban verən Qabilidir. Qurban edilən isə Habildir. Habilin Qabil tərəfdən qurban edilməsini isbatlayan əsas faktor isə Habilin Qabil tərəfindən məhz qurban üçün nəzərdə tutulan ocağın odu ilə vurulmasıdır. Bəs bu qurban kimin üçün nəzərdə tutulmuşdu? Qədim yəhudi

fəlsəfəsinə görə qurbanın əti şər ruhları yedirmək üçün, qanı isə Tanrı üçün nəzərdə tutulurdu. Bəklə də bu aktın törədilməsi şeytan üçün nəzərdə tutulmuşdu? Qabil öz üsyankarlığı ilə şeytana daha yaxındır. O, Adaya şeytanın Allah kimi danışdığını bildirir. Yaxud İblislə dialoqlarından birində:

“İblis. Allaha əyilməyən mənə əyilmiş deməkdir.

Qabil. Yox, mən heç qüvvənin qarşısında əyilmək istəmirəm.

İblis. Fəqət sən mənimsən. Allaha bəndəlik etməyən mənim bəndəmdir.

Qabil. Aydın danış, nə demək istəyirsən?

İblis. Vaxt gələr anlayarasan” [3,187].

Bəlkə İblis Qabilə Qabilin onun təəbbəsi olduğunu anlatmağa çalışırdı. Yeni bir günah qazanaraq qardaşını Qabil məhz İblisəmi qurban verəcəkdə? Yaxud Qabil Tanrıya daha bir üsyankarlıq nümayiş etdirməklə Allahın ən böyük qurbanının insan olduğunu bildirməyə çalışmışdı. Əsərə diqqət yetirək:

“Habil. Of, ey böyük yaradan, mənim imanlı ruhumu qəbul et! Qatili bağışla, o bunu anlamadan düşünmədən etdi”. Habil “mənim imanlı ruhumu qəbul et” deməsi ilə özünü qurban edilmiş olaraq Tanrıya sunar. Qabilin isə öz növbəsində əli qanlıdır.

“Qabil (kiçik bir heyrətdən sonra) Əlimi verim? Əlimi? Əlim qanlıdır” [3,217]. Müəllif sanki bu təkrarlarla oxucunun diqqətini Qabilin əlinin qanlı olduğuna yönəltmək istəyir. Qurban vermə tam icra olunmuşdur. Mehrib, qurban, od və qan. Lakin ənənədən fərqli olaraq sunulan qurban insandır və insanın qurban edilməsinin səbəbi şeytandır. Şeytan və günahkarlıq. Ən böyük qurban isə Habil özü ola bilərdi eyni ilə İsa kimi.

Əsərdə həm İsa peyğəmbər, həm də Musa peyğəmbərlə bağlı məqamlar vardır. Məsələn, Qabil İblislə söhbəti zamanı qeyd edir :

“Qabil. Madam ki, bizi o yaratmışdır, madam ki mən onun oğluyam, məni ona təqdim et, onun yaşadığı yeri mənə göstər” [3,207]. Burada Qabilin özünə Tarı oğlu deməsi İsa peyğəmbərə işarə kimi qəbul edə bilərik. Əsərin digər bir yerində İblis Qabilə deyir :

“ Bir gün gələr ki, suyun tərkinə dümüş insan yanındakı əsaya “inan və yüksəl”- deyər söylər, o da suyun tərkisi ilə heç bir fəlakətə uğramadan keçər, gedər...” [3,194]. Burada isə Hz. Musanın və ümmətinin Fironun ordusundan qaçaraq dənizə çatdıqları zaman Hz. Musanın əsasını dənizə vuraraq onu ikiyə ayırması və dənizdən sağ-salamat keçərək düşmənlərini dəf etmələri xatırlanır.

Apardığımız təhlillərdən belə nəticəyə gələ bilərik ki, Qədim yəhudi dini ehkamlarını dərinləndirən mənimsəyən Bayron “Qabil” əsərində yalnız qədim “Əhdi-Ətiq” süjetinə müraciət etməklə yetinməmiş, eyni zamanda yəhudi dini ehkamlarını dərinləndirən mənimsəmiş, digər peyğəmbərlər

haqqında da məlumatlı olmuşdur. Əsərdəki dini motivlərin hər birinin mifoloji ədəbiyyatda birə-bir oxşarları ilə rastlaşa bilərik. Çünki din və mif bir-biri ilə əsaslı şəkildə əlaqəli sahələrdir. Qurbanvermə ayınının icrası zamanı Qabilin fikirləri haqsızlıqla üzleşən bəşər övladının hayqırtısıdır. Bəzi səhnələrdə isə ədib yazıçını hətta İsa peyğəmbərlə Qabili müqayisə edir. Həm cənnətdən qovulduqlarına, həm də ölümlü olmaqlarına Qabil tək səbəb kimi Tanrının despotluğunu görür və qeyd edir ki, bəndələrini sevərək yaradan ulu qüvvə onların məhvinə necə razı olur?! Əsərin əsas dini motivi olan qardaş qətli ilə digər bədii əsərlərdə rastlaşdığımız zaman ilk ağılımıza gələn bəşərin ilk cinayətin istirakçıları Həbil və Qabil olur

Ədəbiyyat

1. Aydın F. Yahudilik. İstanbul: İnsan yayınları, 2004, 175 s.
2. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti III cild. Bakı: Şərq-Qərb, 2006, 670 s.
3. Bayron C.Q. Seçilmiş əsərləri. Bakı: Şərq-Qərb, 2006, 223 s.
4. Freedman W. Edebi motif: Bir Tanım və Dəyərlandırme // Dokuz Eylül Universitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, 2009, N:2, 61-62 s.
5. Güç A. Dinlerde Mabet ve İbadet. İstanbul: Esra Fakülte Kitapevi, 1999, 306 s.
6. Kərimova E. Qurban ayını: Tarixi mahiyyəti və inanclar sistemində yeri // Dövlət və din, 2009, N:14, 140-174 s.
7. Qurani-Kərimin Azərbaycan dilinə tərcüməsi. Bakı: Nurlar, 2015, 632 səh
8. Lasebikan G.L. Eski Ahid'de Kurban // Uludağ Universitesi İlahiyyat Fakültesi dergisi, 1998, N:7, 555-586 s.
9. Müqəddəs kitab (Tövrət, Zəbur, İncil). New York: Brooklyn, 2014, 1772 s.
10. Proop V. Folklor Teori ve Tarih. İstanbul: Avesta, 1998, 142 s.
11. Propp V. Masalın Biçimbilimi. İstanbul: Kent Basımevi, 1985, 142 s.
12. www.azleks.az/online-dictionary/motiv
13. www.blogreedsy.com/what-is-a-motif-in-literature/
14. <http://din.az/edebiyyat-ve-din-debat/>

Л. Ахмедова

Религиозные мотивы, использованные в драме

ДЖ.Г. Байрона “Каин”

Резюме

«Каин», написанный в 1821 году наиболее известным представителем романтического течения в английской литературе Дж. Г. Байроном, является одной из работ его творчества, подвергшихся критике. Таким образом, писатель написал произведение на основе темы Каин-Авель, которая известна всем по религиозным и мифологическим текстам.

Из-за антирелигиозных идей во многих частях работы произведение всегда подвергалось критике, и даже иногда драматурга называли атеистом из-за его противоречивых религиозных взглядов. Хотя произведение написано на религиозной основе, основной темой является призыв народа к свободе мысли и убеждений. В статье, помимо религиозных мотивов и их источников в «Каин», также была изучена концепция мотива в литературе и уточнен термин «мотив», использованный в произведениях. Мотив происходит от французского слова "moveo" - двигаю. Давайте посмотрим на некоторые определения мотива. Мотив - это простая контентная составляющая литературного текста, самый простой элемент развития сюжета. Любой сюжет представляет собой смесь мотивов, тесно связанных друг с другом. Один и тот же мотив может быть в основе различных сюжетов и найти им другое решение. Мотивы как одни из составляющих художественного текста нашли свое отражение в мировой мифологии и письменной литературе. Мотив может быть определен в контексте одного или нескольких произведений автора или в контексте всего его творчества, а также в контексте литературы определенного периода. В «Каине» мы можем упомянуть об изгнании Адама и Евы из рая и событии Каина-Авеля в качестве основного религиозного мотива. В Торе (Бытие 3, Бытие 4) и Священном Коране (Сурат аль-Бакара стихи 36-37, Сурат аль-Маида стихи 27-32) есть отрывки по каждому из двух мотивов. Один из самых важных религиозных мотивов в мистерии Байрона «Каин» связан со священными обрядами. Величайшим элементом этих религиозных церемоний является жертвенный алтарь, приготовленный Авелем, жертва, принесённая Богу, и молитва.

L.Ahmedova

Used religious motifs in G.L.Byron's "Cain" drama

Summary

One of the works of Lord Byron "Cain", which was published in 1821 by the most prominent representative of the romanticism in the English literature, is one of the works that have been criticized in his works. Thus, the writer wrote his work on the basis of Abel-Cain topic, which is well-

known in all religious and mythological texts. Because of the anti-religion ideas in many parts of the work, the work has always been criticized, and even sometimes writer was called an atheist, because of its contradictory religious views. Although written on a religious basis, the main theme of the work is the voice of the people to freedom of thought and conscience. In the article, in addition to religious motifs and their sources, the concept of motif in literature was also studied, and the motif term used in the works was clarified. The motif is derived from the French word "moveo" and means "to move". Let's take a look at some definition which is given for motif in literature: Motiv is a fixed content component of literary text, the simplest element of plot development. The desired plot is a mixture of motifs closely related to each other. The same motive can be based on a variety of plot and find a different solution. Motifs as one of the components of artistic text are reflected in the world of mythology and literary literature. The motive can be defined in the context of one or several works of the author or in the context of his entire creative work, as well as in the context of certain period literature. In Cain's work, banishing of Adam and Eve from paradise, Abel and Cain's event are major religious motifs. There are some parts in the Torah (Genesis 3, Genesis 4) and the Holy Quran (Surah al-Baqara, 36-37 verses 27 to 32a) about these motifs. One of the most important religious motifs that Byron's "Cain" works are sacred rituals. The greatest element of these religious ceremonies is the sacrifice, pray and altar which is made by Abel for offering sacrifice to God.

Rəyçi: Kamran Əliyev
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, professor